

Memòries
Xavier Pla

CRÍTICQUES

Un petit món enfebrat

Finalment, potser no es complirà el temor que expressava Josep Pla als *Retrats de passaport* i la literatura catalana actual comptarà amb una bona fornada de documents personals: memòries, biografies, correspondències, retrats literaris, llibres de records, totes aquelles reminiscències, “les ombres de les ombres dels records”, que donen a un ambient literari el necessari coneixement dels actors del passat per poder pensar amb una mica d’audàcia el propi futur. Si per Pla la literatura no és més que un esforç contra l’oblit, la contribució del crític literari i editor Josep M. Castellet (Barcelona, 1926) haurà de ser considerada com un dels esforços més valuosos de fixació en la memòria col·lectiva de la vida literària catalana de la segona meitat del segle XX. Amb la publicació d’*Els escenaris de la memòria* (1988), un dels volums més celebrats de la memorialística catalana, Castellet re-

velava una bona part de la seva formació intel·lectual a partir dels retrats d’alguns dels seus mestres, als quals reconeixia públicament el seu deute. Vint-i-un anys després, Castellet repeteix fórmula amb *Seductors, il·lustrats i visionaris*, un llibre de memòria subjectiva, d’històries d’amistats, en el qual retrata sis amics personals i companys de generació, ja desapareguts, amb qui va compartir aventura literària i temps adversos. Manuel Sacristán, Carles Barral, Gabriel Ferrater, Joan Fuster, Alfons Comín i Terenci Moix són els amics enyorats, fàcilment identificables com a seductors i il·lustrats (més difícil com a visionaris), però conformant la complexa vida del record: “No teníem records. Érem el record que tenim ara”, deia Ferrater al poema *Ídols*. Entre l’un i l’altre llibre, Castellet ha estat objecte d’una extensa biografia a cura de Teresa Muñoz Lloret, *Retrat de personatge en grup* (2006), i també ha donat a conèixer un remarcable *Dieta-*

Seductors, il·lustrats i visionaris. Sis personatges en temps adversos

Josep M. Castellet
Edicions 62
Barcelona, 2009
Preu: 22 euros
Pàgines: 253

1 2 3 4 5

ri de 1973 (2007), retrobat uns anys abans en el moment de reordenar la seva biblioteca. Per al lector actual, doncs, la figura intel·lectual de Castellet està molt més perfilada i el mateix autor ha quedat alliberat de reiterar alguns episodis (el nucli de la revista *Laye*) i s’ha pogut dedicar amb intensitat als records personals.

Escrit amb més llibertat i transparent al lector la gratificació d’estirar atzarosament els fils dels records, de vegades meravellosament precisos, Castellet torna a mostrar-se a través de les figures dels seus amics: amable i dialogant, partidari en la vida i en la política del “*gentlemen’s agreement*”, amagant els noms quan pot comprometre’ls i reconeixent que hi ha papers antics que val més oblidar. En aquest llibre, els espais de la memòria (Calafell, la cruïlla del carrer de Còrsega i el passeig de Sant Joan, Formentor) són tan importants com els moments de la *fantasmagòrica* repressió franquista. L’es-

JORDI GARCIA

Josep M. Castellet estira atzarosament els fils dels records

És un llibre de memòria subjectiva, en què Castellet retrata sis amics de generació

pai/moment crucial, però, és a principi del 1950, quan Castellet és internat al sanatori de Puig d’Olena per una tuberculosi. L’autor se sent per primera vegada en contacte quotidià i real amb la mort, cosa que el porta a un compromís procés d’interiorització exclouent, “que sento encara avui”, i que caracteritza el seu distanciament que el seu scepticisme irònic, o més aviat “una petrificació de mi mateix, radical i absoluta. Un silenci interior, el no-res”. En el “món irreal del sanatori”, en la morbositat absorbent d’aquell “petit món enfebrat” (que extreu del títol d’un llibre de contes de Maurici Serrahima), Castellet va tenir temps per llegir i escriure i per rebre moltes cartes que són la base d’alguns d’aquests retrats. L’inici del text dedicat a Barral té una gran ambició literària, amb una espectral, afligida i solitària arribada a un balneari de Calafell i l’estremiment “vague i llunya” ressentit davant la porta tançada, pintada de blau marí, de la casa de

l’amic, miratges de la memòria que a través del caminar, de les fotos i de l’esforç d’anamnesi acabaràn agafant cos. Per més que Castellet vulgui oferir una imatge amable de Sacristán, no ho arriba a aconseguir del tot, i els adjectius que li dedica: *profètic, solemne, il·luminat, sentencios, engolat, pedant*, ajuden el lector a no oblidar la imatge que en tenia un seu company que l’any 1942 el veia cantar amb molta seriositat, fermesa i convicció el *Cara al sol* al pati de l’escola.

Recordat en els col·loquis de poesia de Formentor i les seves interminables converses, Fuster apareix com un dialèctic que li etziba la cara d’estupor dels intel·lectuals espanyols quan se’ls preguntava si es podien imaginar escrivint en una situació de prohibició de la seva llengua. No, no s’ho podien ni imaginar. Del tumultuós Terenci Moix, a la vora del Nil, Castellet precisa que el seu pare decorava sanefes amb motius egipcis en el seu taller de pintura. Els retrats més entranyables són els dedicats a Barral i Alfons Comín, intel·ligents i entusiastes, tots dos amb un fons de nen. El que planteja més interrogants és, potser, el de Ferrater.

Les memòries de Castellet són més aviat d’un espectador que no d’un actor, d’algú que observa des de lluny a través d’“un tel distanciator”, preocupat per no caure en els tòpics literaris que envolten aquesta mena de llibres i sempre queixós per haver dedicat més temps a l’activisme polític que no a la seva carrera literària.*

Poesia
Pere Ballart

Buit silenci blanc

A *Presència del aire*, un dels característics poemes en què Jorge Guillén designa el més concret amb les paraules més abstractes, el jo poètic contempla el requadre de cel que emmarca una finestra i exulta davant la nua blancor de l’èter: “Luz, evidencia arisca. / Aunque en tanta alianza / Con todo, ¡Ah! La nada / Y la luz aún se miran”. No és gratuït que Antoni Clapés hagi posat els versos nous de *La llum i el no-res* a l’ombra de l’epígraf del poema de *Cántico*. La llum, que en les composicions d’altri bé podria ser un accident, la circumstància d’una situació anecdòtica –tal vegada una presència insolent, delatora d’allò sòrdid–, en els poemes dels poetes com Clapés és la mateixa condició de l’ésser: “M’il·lumines / de misteri –refulgir de l’obscur– eternitat momentània”. Com escrivia no fa gaire Carles Camps a propòsit de la radical poètica de l’autor, la paradoxa de l’obra de Clapés és que “parla de la fragmentació amb una estranya capacitat no en diré unitària, però sí constructiva”. Com si el poeta no pogués resignar-se a no intervenir, per descomptat que a favor de la llum, en aquell duel de la quarteta guilleniana.

Aquí Clapés torna a excel·lir en l’ús d’un vers pràcticament aforístic, que explota a consciència els profits de l’antítesi i l’oxímoron per declarar, humilment i continguda, la frèvola naturalesa de tot discurs quan gosa dreçar-se sobre la blanca buidor del silenci. És de nou una escriptura a la qual jo solament retrauria el recurs a la disseminació del vers sobre la pàgina i al parèntesi que de tant en tant fa opcional algun prefix, algun pronom. El recull guanyaria al meu entendre si prescindís d’aquelles peces que, per assajar una manera diferent (totes les que no van numerades amb romans), enterboleixen la límpida puresa reflexiva de la *suite* del llibre que estacions com la V, l’XI o la XXX exemplifiquen a la perfecció.

Així les coses, no podria ser més oportú Sala-Valldaura, autor del pròleg, quan remarca que tot esperant trobar una poesia estrictament metapoètica, el que descobrim amb sorpresa en aquest llibre són “emocions i sentiments, una tensió emotiva que prové de la intel·ligència”. I és ben cert que plana sobre l’obra una sensibilitat no del tot desconeguda a qui per ventura hagi freqüentat la poesia oriental. Una sensibilitat per cert amb un nom ben concret: l’expressió japonesa *kokoro*. Ens ho explica Octavio Paz en algun lloc d’*El signo y el garabato*: com si per als japonesos no fos prou sentir només amb el cor, tanquen en un sol mot sensació, pensament i les mateixes entranyes. No costa gens aplaudir, doncs, que també Clapés busqui amb els seus versos una doble commoció, afectiva i intel·lectual, i que per tant ens hagi tornat a confirmar que, tot i des d’una estètica negativa, no es pot negar que es tracta d’un líric generós.*

La llum i el no-res

Antoni Clapés
Metora
Barcelona, 2009
Preu: 12 euros
Pàgines: 45

1 2 3 4 5

Novel·la Carles Miró

El criteri perdut

Les 667 pàgines d’aquest llibre no són més que un embolcall molt gruixut de l’exhortació següent: coneix-te a tu mateix, que resulta que ets un déu i encara no ho sabis. O sigui que tots podem convertir l’aigua en vi i podem curar qualsevol malaltia, començant pel càncer, “només de concentrar-hi el pensament”. El llibre és, doncs, o bé una llarguíssima broma sense gràcia o bé un cas més de pura xarlataneria, apta només per a persones extraordinàriament crèdules que avui s’apunten a un curset de meditació i demà a un de flors de Bach.

Per fer empassar la lliçó, Brown munta la trama policíaca que s’esperava d’ell, fa que uns quants personatges (el principal, el simbolista Robert Langdon, l’Indiana Jones de les novel·les de Brown) corrin com uns desesperats per Washington, desxifrant inscripcions secretes –en aquest cas, maçòniques– i provant d’atrapar un assassí tremebund que, només per començar, segresta un senyor molt pacífic, li talla una mà i la planta al mig del Capitoli. És el mateix esquema d’*Àngels i dimonis* i d’*El codi Da Vinci*. L’agitació frenètica dels personatges i els constants trucs narratius per mantenir-nos pendents del

que passarà són els habituals, també hi ha tot de miniconferències incrustades en el text, sobre l’arquitectura de Washington, sobre els símbols maçònics que s’amaguen en els edificis de la capital i, en especial, sobre la doctrina que ara l’autor ens vol vendre (així, part del capítol 107 es dedica a explicar com s’ha de fer per pensar l’ànima humana). Perquè res no alenteixi la velocitat lectora, l’escriptura està desproveïda de tot el que pugui fer nosa. Brown té com a únic procediment narratiu la retransmissió. Retransmet accions, retransmet converses i fins i tot retransmet pensaments. Així, si un personatge,

Dan Brown ha escrit una nova obra trepidant i amb poc pes literari

El llibre és, o bé una llarguíssima broma sense gràcia o bé un cas més de pura xarlataneria, apta només per a persones extraordinàriament crèdules que avui s’apunten a un curset de meditació i demà a un de flors de Bach

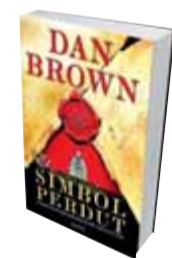
1 2 3 4 5

que té tot el cos tatuat, es considera una obra d’art, ho sabem perquè pensa “Sóc una obra mestra”: un personatge troba estrany un fet, i ho sabem perquè pensa “Que estrany”; a un el fan entrar en un lloc que no reconeix i pensa “On diantre som?”. És una manera d’escriure que renuncia a tot el que li podria fer nosa i, de passada, a tot el que li podria fer servei. En resulta un text d’una pobresa extrema, aspecte que es nota poc en la traducció catalana perquè els traductors, que són uns professionals, han millorat enormement l’estil del llibre –cosa natural, perquè si haguessin presentat una traducció tan mal escrita com l’original és probable que l’editor s’hagués negat a pagar-los.

Trampes argumentals

Els personatges són coherents amb la prosa que els sosté: estan desproveïts de tot atribut humà que pugui fer nosa. L’exemple més es-

pectacular és cap al final del llibre: el senyor segregat i amb una mà de menys estava convençut (els lectors també ho estàvem) que el seu fill havia mort deu anys enrere en una presó turca, i de sobte descobreix que és viu i que és el dolent que li ha tallat la mà dreta. El gir –vull dir, la trampa– argumental de presentar com a viu un personatge que tots donàvem per mort ja és un cop d’efecte prou llastimós, però, per sort, no hi ha temps per pensar-hi perquè hem d’estar per altres coses, com ara assistir a la mort del dolent, amb un gran desplegament d’efectes especials. Tot seguit, el pare del mort, gens afectat pel que ha viscut en les últimes hores, es dedica a fer de guia turístic a Robert Langdon per Washington i de profeta de la nova era que s’acosta (¿els sona allò de l’era d’Aguari?), en què la ciència i la religió aniran per juntes i, en conseqüència, tots serem déus.*

El símbol perdut

Dan Brown
Traducció: Imma Estany, Francesc Rovira i Albert Torrecasana
Empúries
Barcelona, 2009
Preu: 21,90 euros
Pàgines: 667